

**LATIN ÉS GÖRÖG EREDETŰ TUDOMÁNYOS KIFEJEZÉSEK TÚLÉLÉSE
A NEVELÉSTUDOMÁNYBAN EGY MONOGRÁFIA ALAPJÁN**

Kivonat

A szakirodalmat vizsgálva olykor értelmezési problémákba ütközhetünk az idegen szavakkal teli monográfiák tanulmányozásakor. Annak érdekében, hogy készséggé válhasson a nem magyar szavak ismerete, és gördülékenyen vizsgálódhassunk, tisztában kell lennünk pontos jelentésükkel. Kiváló eszközt jelenthet az ilyesfajta „túléléshez” egy alkalmas monográfia feldolgozása úgy, hogy az idegen eredetű szavait kigyűjtve kisszótárt hozunk létre, ahol a bejegyzésekhez jelentéseket rendelünk. Azonban ez a kigyűjtés további elemzéseket is megalapozhat. A kigyűjtött szavak listáját akár rávetítve az idegen szavak szótárára további összehasonlításokra adhatunk lehetőséget, például a latin és görög eredetű szavak vizsgálatának tekintetében. A jelen tanulmány Mihály Ottó *Bevezetés a nevelésfilozófiába* (1998) című munkája, valamint a Bakos Ferenc szerkesztette *Idegen szavak szótára* (1983) szóeredetének összehasonlítását tárgyalja.

Kulcsszavak: idegen szavak, latin és görög eredetű szavak, szövegelemzés, szókinsz, szakkifejezések

Bevezetés

Kivétel nélkül minden tudományterületre igaz, hogy az ismeretszerzés lépcsőinek alsó foka általában a tématerület fogalmainak definiálása. A kezdeti lépcsők biztosítják, hogy a „szakzsargont” megérthessük, az összefüggések a használt szakkifejezések segítségével értelmezhetők legyenek. A lefektetett alapokon történő kommunikáció minden tekintetben nélkülözhetetlen, és az előbbi megállapítás nemcsak a tudomány, hanem minden szakterület, szakma esetében érvényes. Egy-egy új tantárgy első tanórái után a hallgatók elbizonytalanodhatnak, mert a definiálás olykor a fogalmak újraértelmezését és átértelmezését jelenti, és úgy érezhetik, hogy a szilárdnak hitt *priori* ismereteikbe sem kapaszkodhatnak.

Hasonló például, hogy a villamosságtanban nem szokás *neoncsövekről* beszélni, helyette a *kisfeszültségű fénycsövek* fogalmát használjuk. Sok ilyen hasonló példát lehet hozni, de akár a televízió híradásaiból is meríthetünk. Például tavasszal, amikor az eperszedésről tudósítva a szakemberek az *eper* szó szinonimáját, a *szamócát* használják. A szavak eredete azonban sok min-

dent elárulhat a nyelv fejlődéséről. Fejes László (URL1) írásából megtudhatjuk, hogy a magyar nyelvben az eper a latinul *fragaria* néven nevezett növény termesztett változatát jelenti, és számócának kizárólag a vadon nöövő változatokat hívja, de vannak, akik az *eper* szót kizárólag a faeperre (latinul *morus*) értik, amit mások szedernek neveznek. Az *eper* szó előzményét az ugor őshazából hoztuk, a szó megvan a manysiban is, és 'számóca'-t jelent. A szavak eredete és használatának változásai segítenek megérteni a nyelvben történt változásokat, annak alakulását.

A szakmai szövegek pontos megértéséhez ad segítséget az idegen szavak szótára. Egy-egy szakterületen azonban az adott területre jellemző szakszavak kigyűjtéséből alkotott miniszótár is kiváló eszköz a szakterületi diskurzus kialakításához (Bárdos 2005: 33, 38). Munkánkban egy neveléstudományi monográfia alapján alkottunk meg egy közel 400 idegen szóból álló szakszótárt azzal a céllal, hogy feltérképezhessük az idegen szavak eredetét. Az így kapott miniszótár segítségével elemzést végeztünk az idegen eredetű szavak előfordulásai tekintetében, összevetve azt a Bakos Ferenc (1983) szerkesztette *Idegen szavak szótárával*. Azért egy korábbi idegen szavak szótárára esett a választásunk, mert a technológiai fejlődés következtében átvett jelentős mennyiségű idegen szó így nem torzítja az elemzést.

Szaknyelv

A szakszavak azért nélkülözhetetlenek, mert megfelelő használatuk elengedhetetlen a precíz, pontos információátadáshoz, egy adott szakterületen dolgozók csak így tudnak „egy nyelvet beszélni”. Egy-egy szakszó helyes alkalmazásával egyértelművé válik a közlés tárgya, a használt kifejezés többletjelentéssel is bírhat, és a bonyolult, körülíró fogalmazásokat is elkerülhetjük. Ahogy Kurtán Zsuzsa írja: a szaknyelv a nyelvészetben nem önálló nyelvi rendszerként értelmezendő, hanem a köznyelvtől elkülönülő *regiszter*ként tekinthető (2006: 935). Megfordítva: egy szaknyelvi terület vizsgálatakor először az antropológiai nyelvészet szerint tárjuk fel a nyelvhasználatot, és a kutatás regiszterelemzéssel történik. Analizáljuk, hogy különböző interakciókban, az egyes beszédcélok, szándékok esetében milyen nyelvi eszközök a használatosak.

A tudományterületek, szakterületek eredete ritkán köthető a magyar nyelvterülethez, így a szakmai nyelvek zömében idegen eredetű szavakat tartalmaznak. Pozitív hozadék, hogy az idegen szavak birtokában könnyebben megértethetjük magunkat, mivel más nyelvekbe is beépültek ezek a szavak (Kurtán 2006: 938). A szaknyelvvvel kapcsolatos nyelvtudományi

alapok lefektetése lényeges a szaknyelvi tudományos elvárások szempontjából, ám felszínesebb megközelítéssel is belátható összefüggések bontakoznak ki. A szaknyelvi elemeket olyan idegen eredetű szavak egészítik ki, amelyek egyrészt valóban szakspecifikus szavak (kisebb halmaz), vagy olyanok, amelyek általánosabban, bővebb kontextusban használhatók. A szavak helyes és pontos használata általában azt mutatja, hogy használója olvasott, széles látókörű, magas szintű kommunikációs szinttel és kellő repertoárral rendelkezik – fogalmaz Kiss József (URL2) az idegenszó-használatról.

Latin nyelv a középkori magyar kultúrában

A középkori magyar kultúrában az írásbeliség nyelve szinte kizárólag a latin volt. Az egyházi és jogi szövegek, a történetírás latin nyelven zajlott, és még a 16. század után, a későbbi évszázadokban is meghatározó szereppel bír – írja a latin nyelv ómagyar kori szerepéről Korompay Klára (2006: 336). Mivel az írni-olvasni tudók a latin nyelvet használták, nem volt ok a magyar nyelvű írásbeliség kialakulására. Később az anyanyelven tartott misék, a szerzetesrendek elterjedésével kialakuló kódexirodalom és a világi értelmiség szerepének növekedésével kialakuló írástudás változtatott ezen, és egyre több magyar nyelvű emlék maradt fenn (Korompay 2006: 336). A latin nyelv hatása néhány tudományág vonatkozásában ma is fennáll: elsősorban az egyházi és magasabb műveltségi szinten jelentkezik. Az államalapítás idején a középlatin nyelvet használták, amely a latint mint idegen nyelvet használó nyelvek sajátosságait tükrözte, a magyarországi latin például szláv, német és észak-itáliai papok kereszténységre térítésének nyelvi hatásait viselte magán (Tölgyesi 2008). „A magyar köznyelvben is használatos latin jövevényszavak száma 200 fölött van, de igen sok latin eredetű szó él az egyes magyar nyelvjárásokban és a különböző tudományok szakszókészletében is. Ha ehhez hozzávesszük azokat a nemzetközi és vándorszavakat, amelyek a latinból sarjadtak ki, látható, hogy a magyar szókincs bizonyos részeit át- és átszövi ez a klasszikus európai nyelv” – vélekedik Gerstner Károly (2006: 449).

Idegen nyelvi szavak hatása a magyar nyelvre

A latin mellett más hatások is közrejátszottak a mai magyar nyelv kialakulásáig. Történeti forrásaink szerint a magyarok vándorlása során az egyes népekkel való érintkezés hatással volt a nyelvünkre (Kiszely 1996). Az idegen nyelvi szavak hatása máig kimutatható. A honfoglalás előtt az iráni, török és szláv, azt követően pedig török, szláv, germán és román nyelvek alakították

a nyelvünket. Az iráni eredetű jövevényszavak egy része már nem is feltétlenül tekinthető idegen eredetű szónak, sőt több iráni nyelvet értünk forrásként (alán eredetű szavak két alcsoportja) (Papp 2014: 51). A török eredetű szavak egy része már az ugor alapnyelvben jelen volt, a környező török népek hatásaként, majd a honfoglalás után két hullámban érkeztek további szavak a magyar nyelvbe (Papp 2014: 15–7). A szláv szavak a vándorlás utolsó évtizedeiből (orosz elődök révén), majd a letelepedést követően a környező szláv népektől (Papp 2014: 54) eredeztethetők. A német nyelvi hatás Szent István időszakában, majd az őt követő német uralkodóházakkal való kapcsolatok következtében alakult ki, ahogy az érkező német lovagok, majd később a 12. századtól nagyobb tömegű német ajkú népesség letelepedett. A 17. századtól pedig a Habsburg-uralom alatt még erősebb német hatás érvényesült (Papp 2014: 55–6).

A neolatin jövevényszavak közül az olasz eredetűek a kereszténység felvételének idejéből származnak, és a későbbi kereskedelmi kapcsolatokhoz köthetők. Majd az Anjou-kor és a Hunyadiak idején beszélhetünk jelentős olasz hatásról (É. Kiss–Gerstner–Hegedűs 2013: 119). A francia szavak az uralkodóházi kapcsolatok, a szerzetesrendek (bencés, cisztercita és premontrai) segítségével jutottak el hozzánk, és épültek be két hullámban a nyelvünkbe a 11–13. és a 18–19. században (É. Kiss–Gerstner–Hegedűs 2013: 119). Jóval kisebb mértékben a románból is vettünk át szavakat. Az angol nyelvvel a 18. század vége előtt nem volt kapcsolata a magyarnak, az írott nyelv révén politikai, tudományos és műszaki területekről ért hatások említhetők. A német nyelv közvetítésével, nemzetközi szavak formájában azonban indirekt módon is elérték a magyar szókészletet (Gerstner 2006: 455).

A fenti források lefedik az idegen eredetű szavak nagy részét, ezenkívül jiddis, cigány szavak említhetők, valamint korántsem mellékesen a bizánci görög jövevényszavak is jelentős csoportot alkotnak, amelyek két úton kerültek a nyelvünkbe, latin közvetítéssel ógörög szavak (Tótfalusi 2009: 9), amelyek emiatt már latinnak tekinthetők, a másik csoport pedig a nemzetközi szavaké, amelyek eredetileg görög szavakból alakultak ki. Ezek szintén a latin vagy a német nyelv által jutottak el hozzánk (Gerstner 2006: 459). Azaz elmondható, hogy a szaknyelvi és idegen eredetű szavak ismerete jó alapot nyújt ahhoz, hogy egy tudományterületen az elmélyülésünket megkezdhessük.

Szóeredet-elemzés Mihály Ottó *Bevezetés a nevelésfilozófiába* című munkája nyomán

A következőkben megvizsgáljuk, hogy egy neveléstudományi (ezen belül nevelésfilozófiai) monográfiából milyen konzekvenciákat vonhatunk le, ha

szóeredet-elemzést végzünk. A vizsgált monográfia Mihály Ottó *Bevezetés a nevelésfilozófiába* című munkája (1998), melynek nyelvezete, szóhasználata példaértékű, kiválóan alkalmas a neveléstudomány szakmai és idegen nyelvi szókincsének tanulmányozására, valamint terjedelmében (150 számozott oldal) olyan mértékű, hogy hasonló, egyéb kutatások lefolytatására is előnyösen alkalmazható. A neveléstudomány és nevelésfilozófia tudományterületei egymást nagymértékben fedik, a neveléstudomány – mint nagyobb halmaz – a nevelésfilozófia nem teljes mértékű részhalmaza. Ennek tudománytörténeti oka, hogy a nevelésfilozófiával foglalkozó szakemberek felhagytak a nevelésfilozófia hagyományos értelemben vett művelésével, és a rendszerépítési kutatások irányába fordultak már a 70-es évek elején – világít rá Kozma Tamás (1974: 12).

Egy megfelelően kiválasztott monográfia idegen szavainak vizsgálata alkalmas a szakterület idegen eredetű szókincsének megismerésére, hasznos, ha az egyes szavakhoz értelmezést, szinonimákat keresve törekszünk a szakszavak megértésére. A szaktudás és a szakmai kompetencia fejlesztése mellett az intellektuális és lexikális látótér növelésére is megfelelő alapot ad. A szógyűjtemény ötlete nem új, Szőke Ágnes is említi az *Eredete* nem ismeretlen című könyvében (1988).

A szövegelemzés módszere

Az általunk ismertetett idegenszó-tudatosítás csak egyik eleme annak a szókincsre fókuszáló, „szövegdaraboló” módszernek, amelynek célja a magyar–magyar fogalomközpontú értelmezés megerősítése. Ennek egyik fogása a görög–latin, az angol vagy az ismeretlen eredetű idegen szavak kigyűjtése, kiegészítve ezt a szókincshalmazt azokkal a szavakkal, amelyek az elemzést végző személy számára homályosak, nem eléggé érthetőek. Magát a módszert Bárdos Jenő szövegértelmező és szövegalkotó szemináriumán érzékelhettük előben, a szaknyelvi diskurzuselemzés, tudományos szakszövegalkotás kurzusán. A professzor szerint módszere a középkori hagyományokra emlékeztet, például a preparálásban eredetileg *praelectio*-nak nevezett eljárásra és a későbbi, *l'explication du texte* lépéseire is (Bárdos 2005: 33, 38). Az intenzív olvasás, a mondatok minél kisebb egységekbe történő szétDarabolása és ezeknek az egybevetése a helyi nyelvekkel hozta magával a fordítás szerepének növekedését. A részletes irodalmi elemzések fordításokkal is kísért magyarázatai formálták az olvasásának azt a rendjét, amelyben a szöveget egy *praelectio* előzte meg (Bárdos 2000: 130). A szövegelemzés folyamatát a nyelvtanításban is használt *explication de textes* nyitotta meg, a Port Royal grammatikusaitól eredő szövegelemzés alapjain (Bárdos 2015: 46).

A tanulmányban bemutatott elemzés – az induktív módszertant alapul véve – a szakmai monográfia alapján készített szószeretből általánosít a szakterület szókincsére. Meg kell jegyeznünk, hogy tisztán szakmai vonatkozásban egy olyan szószeret van szükség, ami a szakszavakat és a magyar szakszavakat tartalmazza. A neveléstudományi monográfia és az alkalmazott folyamat általánosabb leírása remélhetőleg segítséget nyújt abban, hogy a más szakterületen történő alkalmazhatósága is megvizsgálhatóvá váljon.

A szókészlet feldolgozási módszere

A monográfia szókészletének feldolgozása során, ahogy az már említésre került, Mihály Ottó *Bevezetés a nevelésfilozófiába* című monográfiájából kigyűjtünk minden idegen eredetű szót, és egy kisszótárat alkotunk. A kötetet manuálisan feldolgozzuk, és egy szószeretet kapunk, ahol minden elemhez a megfelelő forrásokból jelentést, értelmezést rendelünk, és meghatározzuk a szavak eredetét, valamint ábécérendbe tesszük a szavakat. Az így előálló szószeretből összeállítható egy neveléstudományi szakterületet részben reprezentáló, mintegy 400 szóból álló mini szakszótár, ami az idegen szavakat tartalmazza, és így igen hasznosnak tekinthető.

A módszer minden olyan szakterületre alkalmazható, amelynek van olyan szakmai írásbelisége, ami megfelelőképpen reprezentálja az idegen eredetű szakmai szókincset. Nyilvánvalóan nem érintjük a teljes szakmai szókincset akkor, ha csak az idegen szavakat vizsgáljuk, a vizsgálat az idegen szavakra fókuszál. Nem meglepő, hogy a kigyűjtött szavak között túlnyomóan latin eredetű idegen szavakkal találkozunk, mivel a történelmi háttér ezt indokolja. A Bakos Ferenc (1983) szerkesztette *Idegen szavak szótárát* lapozgatva feltűnhet a latin eredetű szavak magas aránya. A görög, valamint a kettős eredetű szavak esetében is konkrét adatok nélkül, csupán a futólagos olvasás impressziói alapján is hasonló tapasztalunk. A szószeret feldolgozását követően a szavak eredetének előfordulásaiból gyakoriságtáblázat alkotható, és további elemzésekkel érdekes megállapítások nyerhetők.

A monográfia szóeredet-elemzése

A miniszótár, szószeret elkészülte után a szavak jelentéséhez és eredetéhez külső források igénybevétele van szükség, végeredményként pedig az 1. táblázatban látható kisszótárhoz juthatunk.

1. táblázat
A latin és görög eredetű szavak jegyzékének részlete

Idegen szó	Jelentés
<i>Latin eredetű</i>	
abnormális	szabálytalan, torz, rendellenes, visszás, természetellenes, beteges
abszolút	feltétlen, korlátlan, mindentől független, kizárólagos, tiszta, nem viszonylagos, tökéletes, önkényes
abszolutizál	túloz, túlértékel
abszolútum	metafizikai fogalom, a hegeli filozófiában = Abszolút Szellem, a legfőbb világrész; feltétlen, semmitől sem függő, teljes; Isten
absztrakció	elvonatkoztatás, a lényeges jegyek kiemelése, elvont fogalom
abszurd	képtelen, értelmetlen, lehetetlen, elképesztő, esztelen, észszerőtlen
ad absurdum	a képtelenségig
<i>Görög eredetű</i>	
akadémikus	csupán elméleti (vita, megnyilatkozás, képzés), amely a gyakorlati alkalmazhatóságtól távol áll
analitikus	részletes, aprólékos, elemző
analógia	a tényállás hasonlóságán alapuló jogalkalmazói eljárást jelenti
anarchia	zűrzavar, fejtelenség, felfordulás, rendtelenség; észszerű rendszer hiánya
antológia	irodalmi szöveggyűjtemény, versgyűjtemény
antropológia	embertan, az ember fejlődésével, adottságaival, szervezeti felépítésével, elterjedésével foglalkozó tudományág
arisztokrata	régi főnemes; kiváltságos, előkelő társadalmi réteg tagja

A szavak eredet szerinti vizsgálatával bizonyos szempontból triviális, részben általánosítható megállapításokat tehetünk, mint például a végzódések alapján sok esetben eldönthető, hogy egy szó görög vagy latin eredetű, azonban minden esetben célszerű pontosan utánanézni a szóeredetnek, ebben jóval pontosabb tájékozódást nyújt a *Magyar etimológiai nagyszótár* (URL3). A monográfia idegen szavai szóeredetének megállapítása után az egyes idegen szavak szóeredet szerinti előfordulási gyakoriságait a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat

A monográfiában előforduló idegen szavak megoszlásának táblázata

Szóeredet	Előfordulási gyakoriság	Relatív gyakoriság
latin	280	70%
görög	72	18%
német	12	3%
angol	11	3%
francia	11	3%
olasz	1	0%
nem meghatározott	12	3%
Összesen	399	100%

Összesen 399 szót gyűjtöttünk ki. A feldolgozás után a kigyűjtött szavak mintegy háromnegyede (70%) bizonyult latin eredetűnek. Ez jelentős arálynak mondható, előzetes becsléseinket meghaladja. A második leggyakoribb a görög eredetű szavak aránya 18%-kal, ami tehát jóval kevesebb a latin eredetű szavakénál. A két forrás mintegy négyötödét alkotja a kisszótárunknak, és a többi forrás a kerekített 3%-nyi előfordulással szinte elenyészőnek mondható. Érdekes, hogy az iráni, török, szláv eredetű szavak nem szerepelnek a szöszedetünkben. A kisszótárunkkal tehát biztosíthatjuk a neveléstudományi „túlélésünket”, az előforduló idegen szavak jelentésének ismeretével effektívebb módon értelmezhetjük a szakirodalmi munkákat.

A latin szavak előfordulásának magas aránya felvetheti azt a kérdést, hogy vajon összességében, például egy szótár esetében is hasonló-e az arány. Ennek megválaszolásához további elemzésre van szükség, amelynek alapja egy idegen szavak szótára, ahol célszerű olyan kiadást használnunk, amely a technikai fejlődés következtében alkotott és átvett szavakat nem tartalmazza a torzító hatás kiküszöbölése érdekében. A szótár 14 különböző szószármazást és összesen 12 023 bejegyzést tartalmaz. A 3. táblázat foglalja össze az idegen szavak szótárának szószármazási adataiból alkotható gyakoriságokat.

3. táblázat

Az idegen szavak szótárának szószármazási adataiból alkotható gyakoriságtáblázat

Szóeredet	Gyakoriság	Relatív gyakoriság
latin	4045	34%
görög	2297	19%
francia	1312	11%
német	785	7%
angol	690	6%
olasz	487	4%
görög-latin	235	2%
arab	141	1%
spanyol	100	1%
orosz	100	1%
héber	56	1%
indián	56	0%
török	40	0%
portugál	23	0%
japán	19	0%
maláj	18	0%
egyéb	1619	13%
Összesen	12023	100%

A szótár legnagyobb részben latin eredetű szavakat tartalmaz, ami 34%-ot, azaz az összes szó mintegy harmadát jelenti. Ezt a görög eredetű szavak követik 19%-kal, azaz az összes szó mintegy ötöde sorolható ide. Ezeken felül 235 szó közös eredetű, ami 2%-nak felel meg. Más szavakkal a görög és latin eredetű szavak az összes szó 55%-át teszik ki, ami a szótári szavak több mint a felét jelenti. Számottevőnek vagy említésre érdemesnek tekinthető még a francia (11%), a német (7%), az angol (6%) és az olasz (4%) szavak aránya. A monográfia és a szótár szóeredet-bejegyzéseit összehasonlító relatív gyakoriságot a 4. táblázat foglalja össze.

4. táblázat

A monográfia és a szótár összesített szószármazási relatív gyakoriság táblázata

Idegen szavak szóeredete	Monográfia relatív gyakoriságai	Szótár relatív gyakoriságai
latin	70%	34%
görög	18%	19%
német	3%	7%
angol	3%	6%
francia	3%	11%
olasz	0%	4%
nem meghatározott	3%	13%

A monográfia és a szótár szóeredet-szemponitű összehasonlítása

A monográfia és a szótár szóeredet-alapú összehasonlítása azt mutatja, hogy a szótár arányaiban mintegy feleannyi latin szót tartalmaz, mint a monográfia. A görög eredetű szavak aránya meglepő módon szinte megegyezik. A német és angol szavak aránya a szótár nagy mintája esetében dupla, míg a francia szavaknál 3% és 11% az összehasonlítható két megoszlásérték. A vizsgált monográfiában a latin eredetű szavak jóval többször fordulnak elő, mint a más eredetűek, így ezen szakterület szókincsében kimondottan jelentkeznek az a tény, hogy az egyház, az állam és a tudomány nyelve több évszázadig a latin volt, az előzetes várakozásoknak megfelel a latin szavak magas aránya. A kapott szószedetben tehát olyan szavak szerepelnek, amelyek a nyelvünkbe nem épültek be az idők során. Vannak olyan szavak, amelyek ezzel ellentétben már teljesen asszimilálódtak, és nem tűnik fel az átlagember számára az idegen eredet, mint pl. *ostya*, *papiros*, *petrezselyem*, *zsálya* (URL3).

A kimagaslóan magas latin és görög szóeredet (a monográfia esetében a közösen vett százalékos arány 88%, a szótár esetében pedig 55%) azt mutatja, hogy a történelem során jelentős hatással voltak nyelvünkre. Több évszázad elteltével is van azonban egy olyan halmaz a szavaknak, amelyet a magyar nyelv nem tett teljesen a magáévá (Tölgyesi 2008: 129). A neveléstudományban a latin nyelvű hatás így egyértelműen kimutatható. A tudományos nyelvezet használatakor, ami magasabb műveltségű szintet is feltételez, elengedhetetlen ezen idegen szavak jelentésének pontos ismerete és helyes használata, s ehhez hozzátartozik a helyes stilisztikai szóhasználat is.

Összefoglalás

Mihály Ottó *Bevezetés a nevelésfilozófiába* című monográfiája jó alapot nyújt ahhoz, hogy a kiváló tartalma mellett a neveléstudomány területén szaknyelvi és idegen nyelvi vizsgálatokat végezhesünk rajta. A kötet idegen nyelvi szavaiból alkotható, mintegy 400 szóból álló szógyűjtemény a pontos szójelentésekkel kiegészítve olyan alapot nyújthat, amelynek birtokában a neveléstudományi szakirodalom tanulmányozásakor az ember biztosan „nem vész el”, de pl. a neveléstudományi szaknyelvi diskurzusok biztosan „túlélhetők”. Az idegen szavak feldolgozásával nyert szöszedetünk további vizsgálatokra is alkalmas, mint például a feltűnően sok latin és görög eredetű szó adhat ötletet ahhoz, hogy kiderítsük, hogy milyen aránnyal képviseltetik magukat az egyes nyelvekből eredeztethető szavak. Ha még ez sem lenne elég, és a kíváncsiságunk sem lankad, akkor az idegen szavak eredetét egy nagyobb, 12 000 szót tartalmazó mintán is megvizsgálhatjuk. A minták összehasonlítása azt mutatta, hogy a felhasznált idegen szavak arányai Bakos Ferenc *Idegen szavak és kifejezések szótárában*, valamint Mihály Ottó *Bevezetés a nevelésfilozófiába* című monográfiájában nem azonosak. A vizsgált monográfiában a latin eredetű szavak arányaiban többet fordultak elő, ami elsősorban arra vezethető vissza, hogy az egyházi, az állami és a tudományos nyelv több évszázadig a latin volt, így arányaiban több idegen szó fordul elő ebből a nyelvből. Véleményünk szerint akár más szakterületek esetében is hasznos lehet monográfiák hasonló feldolgozása, mert mindenképpen profitálhatunk az idegen szavak alaposabb vizsgálatával. Hasonló szógyűjtemény készíthető pl. szakszavak és szakkifejezések esetében is (nyelvi eredettől függetlenül), ami más céllal, de szintén nagyon hasznos.

Szakirodalom

- Bakos Ferenc 1983. *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó – Kosuth Könyvkiadó. Budapest.
- Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Bárdos Jenő 2005. *Élő nyelvtanítás-történet*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Bárdos Jenő (szerk.) 2015. *Nyelvpedagógia 2015. Az anyanyelv és az idegen nyelvek tanításának elmélete és gyakorlata*. Liceum Kiadó. Eger.
- É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila 2013. *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Egyetemi jegyzet.
- Gerstner Károly 2006. A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc és mtsai.: *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 437–80.

- Kiszely István 1996. *A magyarság őstörténete I-II.* (Mit adott a magyarság a világnak). Püski Kiadó. Budapest.
- Korompay Klára 2006. Az ómagyar kor. In: Kiefer Ferenc és mtsai.: *Magyar nyelv.* Akadémiai Kiadó. Budapest. 335–64.
- Kozma Tamás 1974. *A neveléstudomány szaknyelve.* Tankönyvkiadó. Budapest.
- Kurtán Zsuzsa 2006. Szaknyelv. In: Kiefer Ferenc és mtsai.: *Magyar nyelv.* Akadémiai Kiadó. Budapest. 932–57.
- Mihály Ottó 1998. *Bevezetés a nevelésfilozófiába.* OKKER Oktatási, Kiadói és Kereskedelmi Kft. Budapest.
- Papp István 2014. *Magyar nyelvtörténet.* Kézirat. Debrecen.
- Szőke Ágnes 1988. *Eredete nem ismeretlen. Latin és görög eredetű szavak tankönyveinkben.* Tankönyvkiadó. Budapest.
- Tótfalusi István 2009. *Klasszikus szócsaládfák.* Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Tölgyesi Tamás 2008. *A cseh, a szlovák és a magyar nyelvbe a latinból, ill. görögből német közvetítéssel átvett vallási terminológia.* In: Tavaszai Szél 2008. *Doktoranduszok Országos Szövetsége.* Budapest. 129–33.

Források

- URL1. Fejes László 2013. *Szeder és számóca között. Epernácik Magyarországon.* Nyelv és Tudomány. <https://www.nyest.hu/hirek/epernacik-magyarorszagon> (Letöltés: 2022. 12. 21.)
- URL2. Kiss József 2012. *Lehet magyarul is mondani, Szakmai anyanyelvünk néhány időszerű kérdése.* Nyelvművelés.hu. <https://nyelvmuveles.hu/idegen-szavak-magyaritas/lehet-magyarul-is-mondani-szakmai-anyanyelvunk-nehany-idoszeru-kerdese> (Letöltés: 2022. 12. 21.)
- URL3. Tótfalusi István 2001. *Magyar etimológiai nagyszótár.* Budapest. Arcanum Adatbázis. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/kislexikon-F45B6/latin-eredetu-szavak-F45E0/> (Letöltés: 2022. 12. 21.)

Gógh Előd

doktorandusz

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

E-mail: elod.gogh@kossuth-csepel.hu

Kővári Attila

egyetemi tanár

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

E-mail: kovari.attila@uni-eszterhazy.hu

<https://orcid.org/0000-0003-3521-4757>

Abstract

GÓGH, ELŐD – KŐVÁRI, ATTILA

THE SURVIVAL OF SCIENTIFIC TERMS OF LATIN AND GREEK ORIGIN IN EDUCATIONAL SCIENCE BASED ON A MONOGRAPH

When studying the literature in the field of education, we can sometimes get lost in monographs full of foreign words. In order to become proficient in the use of non-Hungarian words and to be able to investigate them smoothly, we need to be aware of their precise meaning. An excellent tool for this kind of "survival" is to work through a suitable monograph by collecting words of foreign origin and creating a thesaurus, assigning meanings to the entries. However, this collection could also provide a basis for further analysis. The list of words collected, even superimposed on the dictionary of foreign words, may allow further comparisons, for example, in terms of the analysis of words of Latin and Greek origin. The present paper discusses a comparison of the word roots of Ottó Mihály's *Introduction to the Philosophy of Education* (1998) and the *Dictionary of Foreign Words* edited by Ferenc Bakos (1983).

Keywords: foreign words, Latin and Greek words, word processing, vocabulary set, technical terms